

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШІНСЬКОГО»

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ

збірник наукових праць

Одеса
2021

**УДК:376
П781**

**ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ
Вченої Ради
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
(протокол № 7 від 25.03.2021 р.)**

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ганчар І.Л. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичного виховання і спорту Національного університету «Одеська морська академія».

Кисличенко В.А. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – професор **Форостян О. І.**

Відповідальний редактор – доцент **Соколова Г. Б.**

Технічний редактор – викладач **Маматова З. Р.**

Члени редколегії:

Соколова Г.Б. – доктор психологічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Лещій Н.П. – доктор педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Арнаутова Л.В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Начинова О.В. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Притиковська С.Д. – кандидат педагогічних наук, завідувача СНДЗ №193 компенсуючого типу м. Одеси

Григор'єва Л.В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи №75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць. /редкол.
О. І. Форостян та ін. - Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. – 114 с.

**УДК:376
ББК:74.00**

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського», 2021

гіперкінетичним синдромом сприятиме оптимізації логопедичної роботи, а також сприятиме створенню такого корекційно-освітнього середовища, в якому формування усного мовлення буде відбуватися на основі індивідуального та комплексного підходів.

Список використаних джерел:

1. Волкова Ю.С. Опорні схеми для складання описових розповідей (для фронтальної, індивідуальної та індивідуально-групової роботи з дітьми 4-6 років). Дидактичний матеріал. Харків: Видавництво «Ранок», 2008. 16 с.
2. Кошелева А. Д., Алексеева Л.С. Диагностика и коррекция гиперактивности ребенка. М.: НИИ семьи, 1997. 64 с.
3. Кузнецова Л.Е., Гладыко В.В. Психологічні особливості дітей з синдромом дефіциту уваги та гіперактивності, умови їх психокорекції. *Молодий учений*. 2016. №7. С.327 – 331.
4. Малых С.И. Работа с детьми с синдромом дефицита внимания и гиперактивностью. URL: <https://logoped18.ru/logopedist/logopedicheskaya-rabota-s-detmi-s-sindromom-defitsita-vnimaniya-i-giperaktivnostyu.php> (дата звернення 2.09.2021.)
5. Непосидько Ф., Макаренко С. Психолого-медико-педагогічна допомога гіперактивним дітям. *Шкільний світ*. 2008. № 47. С. 16-19.
6. Сиротюк А.Л. Детская гиперактивность: причины, рекомендации. *Дошкольное воспитание*. 2007 №8 С.44 - 51.
7. Чутко Л.С. Синдром дефицита внимания с гиперактивностью и сопутствующие расстройства. СПб.: Хока, 2007. 234 с.

УДК 375:312

Кабельнікова Н. В., Томіліна С. В.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МІЖСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У статті розглядаються питання формування міжособистісних стосунків у дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення.

Ключові слова: міжособистісні стосунки, діти дошкільного віку, тяжкі порушення мовлення.

The article considers the formation of interpersonal relationships in preschool children with severe speech disorders.

Key words: interpersonal relations, preschool children, severe speech disorders.

У літературних джерелах представлено чимало досліджень, присвячених психокорекції особистісного розвитку дітей з мовленнєвою патологією (М.Виноградова, Т.Волковська, І.Кривов'яз, Є.Федосєєва, В.Терентєєва. та ін.). Формування міжособистісних стосунків у зазначеній категорії дошкільнят розкрито у працях В.Брагіної, І.Карішевої та Г.Юсупової та ін. Узагальнюючи теоретичні положення, нами було виділено

напрями формування міжособистісної взаємодії у старших дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення:

1. Розвиток адекватної самооцінки.
2. Формування вікових форм спілкування.
3. Подолання негативних тенденцій соціально-емоційного розвитку.
4. Формування навичок вербальної взаємодії.
5. Подолання тривожності.

Науковці підкреслюють, що важливим базовим аспектом міжособистісної взаємодії є адекватна самооцінка у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення, формування якої відбувається у наступних напрямках:

- 1) розвиток усвідомлення дітьми власного тіла;
- 2) підвищення впевненість у собі;
- 3) оптимізація «Я-концепції» і рівня домагань;
- 4) розвиток почуття емпатії, вміння висловлювати свої емоційні стани;
- 5) згуртування групи;
- 6) розвиток комунікативних навичок;
- 7) розширення словника дітей, що позначає якості характеру і зовнішності [1].

Корекційно-розвивальна робота проводиться в три етапи [4].

Перший етап – підготовчий. Мета – створити сприятливі умови для роботи групи, встановити позитивний емоційний контакт через створення умов розслаблення дітей в групі.

Другий етап – реконструктивний. На ньому робота проводиться на трьох рівнях: когнітивному, емоційному та поведінковому, що обумовлюється трикомпонентною структурою самооцінки.

Основним методом когнітивного рівня є бесіда. За допомогою цього методу у дітей формується усвідомлення своєї цінності, позитивне ставлення до себе і оточуючих.

Працюючи на емоційному рівні, особлива увага приділяється оволодінню прийомами саморегуляції. Велике значення надається розвитку здатності до емоційної децентрації, формуванню позитивного ставлення до себе та інших. На цьому рівні використовуються прийоми арттерапії та психогимнастики.

На поведінковому рівні відбувається формування більш адаптивних поведінкових патернів, подолання негативних стереотипів. Основним методом поведінкового рівня є ігротерапія.

Третій етап – закріплюючий. Його мета – допомогти дітям із вадами мовлення усвідомити власну значущість, сформувати впевненість в собі, доброзичливе ставлення до однолітків [4].

Умовами формування адекватної самооцінки у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення є:

- 1) оптимізація оцінювання себе дошкільнятами;
- 2) оптимізація відносин в дитячому колективі;

3) оптимізація уявлень батьків про свою дитину, формування позитивного ставлення їх до своєї дитини;

4) оптимізація уявлень про дитину з боку педагогів [2, с. 31].

Можна виділити етапи психокорекційної роботи щодо формування вікових форм спілкування у старших дошкільників з мовленнєвим дизонтогенезом:

1. Формування «кооперативно-змагального» спілкування з однолітками.

2. Формування контекстного спілкування з дорослими.

3. Формування довільності поведінки.

4. Формування психічних функцій пізнавальної діяльності (уваги, пам'яті, мислення, сприйняття, уяви), властивих даному віку, в тому числі й експресивного та імпресивного мовлення [1].

Формування «кооперативно-змагального» типу спілкування з однолітками і контекстного спілкування з дорослими у дошкільників із мовленнєвою патологією відбувається у три етапи.

На першому етапі створюється установка на активний психокорекційний процес, задіюються відповідні мотиваційні механізми, розвиваються соціальні емоції дітей, зменшується емоційне напруження, створюється позитивний емоційний настрій і атмосфера прийняття кожного, розвиваються здібності до розуміння емоційного стану товариша і вміння висловити свій емоційний стан.

Метою другого етапу є формування соціальної довіри, навчання вмінню самостійно вирішувати проблеми, розвиток навичок спілкування з однолітками і дорослими. На цьому етапі відбувається корекція поведінки дітей за допомогою рольових ігор. Їх вчать розпізнавати емоції за зовнішніми сигналами; виховують нові адекватні форми поведінки; вчать самостійно приймати правильні рішення; усвідомлювати свою поведінку.

Третій етап передбачає закріплення навичок довільної регуляції поведінки, а також навичок «кооперативно-змагального» спілкування з однолітками і контекстного спілкування з дорослими. Діти вчать зіставити свою поведінку з поведінкою однолітків, мають можливість проявити себе, зрозуміти себе і іншого, усвідомити правила спілкування, що призводить до засвоєння нових способів дій та довільної регуляції відповідно до корекційних завдань [4, с. 54].

Корекційно-розвивальні заняття з розвитку спілкування з однолітками і дорослими виконують компенсаторну функцію, відновлюючи позитивність відносин з навколишнім світом, знижуючи тривожність і емоційне напруження під час вербальної взаємодії.

Важливим аспектом психокорекції є подолання негативних тенденцій соціально-емоційного розвитку у дітей з порушеннями мовлення, що відбувається через:

- розвиток гнучкості поведінки, здатності адекватно реагувати на різноманітні життєві ситуації;
- формування установки «Я – хороший, ти – хороший»;

- формування здатності до емоційної саморегуляції; оволодіння дитиною «мовою» емоцій, формування відповідних вербальних позначень емоцій і емоційних станів [53].

Програму з формування вербальної взаємодії у старших дошкільників з вадами мовлення можна умовно розподілити на три напрями:

1. Розвиток емоційної сфери.
2. Розвиток комунікативних здібностей.
3. Формування моральних якостей характеру [1].

Розвиток емоційної сфери здійснюється через формування у дитини уявлення про мову емоцій як про знаки, що слугують інформацією про людину; знання про засоби вираження різних емоційних станів; розуміння дошкільником емоційного забарвлення слова; вміння регулювати свої негативні емоції.

Формування комунікативних здібностей відбувається шляхом озброєння дошкільнят з вадами мовлення етично цінними формами і способами поведінки; формування у них конструктивних способів поведінки в конфліктних ситуаціях; розкриття їх внутрішнього світу; забезпечення почуття психологічної захищеності.

Формування моральних рис характеру передбачає вироблення навичок моральної поведінки в повсякденному житті; формування позитивних рис характеру, подолання негативних.

Для реалізації зазначених напрямів використовуються наступні методичні прийоми:

- словесні і рухливі ігри;
- етюди на демонстрацію тих чи інших емоцій і почуттів;
- малювання (тематичне і вільне);
- бесіди;
- проблемні ситуації.

Подолання тривожності у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення включає формування вербальних і невербальних засобів спілкування, формування конструктивних способів поведінки у складних ситуаціях, формування елементарних умінь саморегуляції емоційних станів.

Соціальне середовище забезпечує практику взаємодії і мовленнєвого спілкування, що є вирішальним фактором розвитку особистості. За допомогою мовлення дитина опановує конструктивними способами і засобами взаємодії з оточуючими людьми, зокрема:

- ініціює спілкування, підтримує та завершує його;
- вміє спілкуватися в парі, групі, в колективі;

виявляє ініціативу під час взаємодії з оточуючими людьми [5,с. 128].

Отже, психокорекційний вплив щодо формування міжособистісних стосунків у старших дошкільників із важкими порушеннями мовлення передбачає поетапну і послідовну роботу, спрямовану на розвиток кожного

компоненту та структурного елементу комунікативної діяльності та профілактику деструктивних рис особистості.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення 21.09.2021)
2. Волковская Т.Н., Юсупова Г.Х. Психологическая помощь дошкольникам с общим недоразвитием. М.: Академия, 2004. 270 с.
3. Диагностика и коррекция психического развития дошкольника / под ред. Я.Л.Коломинского, Е.А.Панько. М.: Владос, 1997. 198 с.
4. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія: Навчальний посібник. К.: Знання, 2010. 294 с.
5. Поникарова В.Н., Жукова М.Л. Формирование межличностных отношений детей старшего дошкольного возраста с ОНР. *Материалы межрегиональной научно-практической конференции, посвященной 10-летию кафедры коррекционной педагогики и специальной психологии*. Ч.: ЧГПУ, 2002. - С. 126-130.

Лагода Н. М.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ЗМІН

Одним із важливих завдань спеціальної освіти є не лише засвоєння системи знань, але й формування практичних умінь і навичок у дитини з особливими потребами, необхідних для її подальшої соціалізації.

І.С. Кон розкриваючи г детально проблеми соціалізації людини, розглядає її як сукупність всіх соціальних і психологічних процесів, за допомогою яких індивід засвоює систему знань, норм, цінностей, що дозволяють йому функціонувати як повноцінному члену суспільства. На думку вченого, соціалізація включає в себе не тільки усвідомлений, контрольований, спрямований вплив (виховання у широкому розумінні), але і стихійні, спонтанні процеси, які так чи інакше впливають на формування особистості. [1].

В Україні дітей особливими потребами з упродовж багатьох років відносили до особливої соціальної групи, яка має свої соціокультурні особливості й потребує особливих умов організації життєдіяльності й інтеграції в суспільство. Проблема соціалізації дітей з особливими потребами не дарма постає надзвичайно гостро. Адже мова не лише в тому, що дитині необхідне відчуття комфорту у соціальному середовищі, вона також повинна віднайти своє місце в ньому, з тим щоб мати можливість повністю розкрити власні можливості, а також бути корисною іншим.

Проблеми соціалізації особистості розглядалися з філософських, психологічних, педагогічних, соціологічних, культурологічних позицій. Питання соціалізації осіб з особливими проблемами розглядалися у